

Száz év előtt

A negyvennyolcas júliusi események központjában a július 2-ára összehívott országgyűlés összeülése és tárgyalásai állanak. Ennek megfelelően előző hónapban szerte az országban és Erdélyben képviselőválasztási előkészületek folynak. Ezek eredményükben egyáltalán nem forradalmi jellegűek. Mindössze Táncsics iránt nyilvánul meg annyi rokonszenv a nép mélyebb rétegeiben, hogy semmikép nem tudják kiszorítani a képviselőházból.

Petőfit, Aranyt és a pesti ifjúságnak majdnem valamennyi kimagasló alakját teljesen kitérítették az új alkotmányos testületből. Akik a márciust csinálták, csak az új törvényhozás karzatáról nézhették, hogy az előző parlament emberei minő működést fejtenek ki s nem jutottak jelentősebb szerephez az ország kormányában sem.

Ennek a rovására kell betudnunk mindenképp előtt és mindenképp az, hogy a szabadságharc első szakaszai márciustól majdnem októberig mind csak abban teltek el, hogy a kormánytagjai próbálták a tüzet a vízzel, a bécsi udvar érdekeit és követelményeit, a régi politikai adottságokat és hagyományokat a márciusi napokban kirobbant forradalom szellemével kiegyeztetni.

Kétségtelen, hogy ez az igyekezetük kezdettől fogva kilátástalan volt. Ezzel a nemzeti és a szabadság ügye sokat veszített, a reakció ellenben ugyancsak nyert.

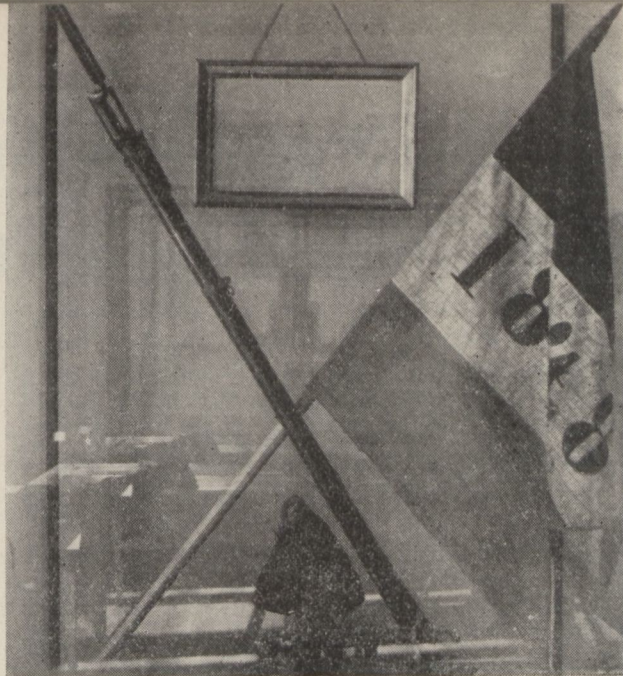
Pedig ez a reakció szinte kezdettől fogva nem hagyott semmi kétséget az iránt, hogy a forradalmi szellemnek semmit nem enged s különösképpen Magyarországon mindent megmozgat majd, hogy a kirobbant szabadság ne nyerjen egy talpalatnyi biztos földet sem.

Ezt a magyar közélet emberei itthon nem látták, mert a kor szelleme már egy-két évtizede állandóan a reformok irányába kényszerítette őket. A maguk szűk látókörében majdnem jöhiszeműen hihették azt, hogy a világot apró engedményekkel, reformcskák, nagylelkűségekkel és megalkuvásokkal úgy megjavíthatják, hogy alapjában nem kell lemondaniok sem a hatalmukról, sem a vezető szerepükről.

A szabadság fellobbanásakor sem a szociális forradalom, sem a nemzeti kérdés nem ölt fenyegető formát.

A munkásság és a nép bajait csak madártávlattól látják, a népnek magának még szava nincs, hogy a bajait és az égbekiáltó szolgaságát panaszolhatná. A nemzetiségek pedig régi kiváltságaik, elhelyezkedésük és vagyonosságuk alapján — a sanyarú sorsban tengődő románok és szlovákok kivételével — legfeljebb vallási és egyházi vonatkozásban tartoznak az elégedetlenek közé.

Mindez azonban egyszerre megváltozik.

Fegyver, zászló és sapka 1848-ból.
A Nemzeti Múzeum centenárius kiállításából.

amikor a bécsi kéz a magyar szabadság fellobbanásával azonnal visszanyul a régi XVIII. századvégi politikájához. Mint akkor, most is szembeállítja a befolyása alatt álló nemzetiségeket — elsősorban a szászokat, azután a románokat, meg az illireket — a magyarsággal.

A horvátokat Jellasicsh-csal véteti a kézbe, a délvidéki szerbeket az egyházi felsőbbségük mérhetetlen felekezeti és nemzeti elfogultsága segítségével állítja csatasorba a magyarok ellen, a románokat pedig az elnyomás ellen való védekezés jelszavaival bírja arra, hogy lángbaborítsák az erdélyi udvarházakat és a kisvárosokba szorult magyarok ellen irtóháborút kezdjenek. Így borul lángba az ország a szabadság első hónapjaiban.

Pesten a Radikál Körben már április első napjaiban tisztában vannak, hogy a magyar szabadságnak két ellenség ellen két hadsereget kell felállítania.

Az egyiknek a Délvidékre kell mennie, a horvát és szerb lázadók ellen, a másiknak az ország északi részein kell készenlétben állania a cár ellen, aki uralma érdekeit látja fenyegetetnek az országa határain kirobbanó forradalmak által.

Mi történik ezzel szemben?

A magyar jóléti bizottmányok ugyancsak a forradalom ellen állítják fel a városi és megyei nemzetőrsegeket s ezeket csak akkor használják fel a nemzeti lázadók ellen, amikor nincs más erő, amelyre támaszkodhassanak. Az alispánok és polgármesterek hónapokon keresztül a helyi közbiztonság érdekeit látják maguk előtt. A Radikális Kör lelke, Petőfi rég megmondja, hogy a megindult lavina tulajdonképp proletármozgalom s az egyenlőség, testvériség és szabadság jelszavában egész más foglaltatik, mint amit a „haladó” táblabírák értenek alatta.

A nemzet-kormány a nemzet-áldozatkész-ségét az ország-pénzügyei megalapozására használja fel. Petőfi könyvtára feleslegét május 31-én

árverésre bocsátja, hogy a bejött pénzt ő is a haza oltárára áldozza, s katonát akar fogadtatni 65 pengő forintra rúgó adományán. Ekkor már teljes mértékben kezdenek kibontakozni a magyar szabadság megfojtására szárnyra engedett erők méretei. Így május 31-én Zágráb megye már tízezer gyalog fegyverest ígér Jellasich-nak a magyarok ellen s hozzá kétszáz lovast. Kőrös megyében már kétezer kaszát osztogattak ki azok között, akik a magyarok ellen hajlandók voltak megindulni. Mihályfalván és Perlaszon három-ezer szerb gyűl össze. Június 3-án Sztratimirovics Ujvidékre hívja össze testvéreit a magyarok ellen. Június 6-án ez a tábor már áll is s Titelen a felkelők megtámadják a katonaságot s nyolc kis ágyút zsákmányolnak. Június 8-án már az a hír, hogy a felkelő szerbeknek három táboruk is van, akikkel szemben csak hatezer rendes katona állhatott „s így a lázadás háborítatlanul gyarapodhatott.” Június 12-én Hrabovszky altábornagy Karlócát megtámadja „s e kirándulás eredménye az lett, hogy a szerbek bosszúvágya fokoztatott a magyarok ellen s a lázadás az egész alvidéken kitört.”

Június 15-én szerbiai elemek jönnek át a hazai szerbek segítségére s megeremtik a kapcsolataikat a horvátokkal. Június 22-én a szerb felkelők kézbeveszik Fehértemplomot. Június 24-én a sorkatonaság fegyverszünetre lép a csajkásokkal, akik azonban június 30-án Szentmihályt megtámadják, felprédálják és fel is gyújtják. Erdélyben július 2-án Topánfalván gyullad ki a román lázadás tüze, — amit azonban egyelőre elfojtanak.

Ennyi polgárháborús jelenséggel szemben a magyar kormány június 1-én nagy katonai ünnepséget rendez a Vérmezőn, amelyen a sorkatonaságot, a nemzetőrséget és az önkéntes csapatokat feleketi az alkotmányra. Ezen az ünnepségen — egyelőre — utoliára játszik a szabadságharc csapatai előtt a Gotterhaltét. Az eskü után „a magyar alkotmány szent és változatlan védelmére megesküdt sorkatonaságot Rákóczi lélekemelő indulója üdvözlé annak jeléül, hogy az imént hattyúdalt énekelt idegen elem és rendszer már meghalt, — bizonyosságul, bölcsődalul arra, hogy Magyarország a szabadság, egyenlőség és testvériség korszakába lépett.”

Az önkéntesek toborzása tovább folyik s akadnak a haderő kiállítására nagyobb megajánlások is.

A toborzás azonban nem ölt nagyobb méreteket.

Június 7-én Mészáros hadügyminiszter Budapesten beszünteti a toborzást, mert az „itt alakítandó két honvédszászlóalj állománya betölt.” A pesti önkéntes zászlóaljakat továbbképzés és felhasználás céljából június 24-én indították útnak Szolnokra, illetve Szegedre és Kanizsára.

De azért Pest tele maradt egyenruhában feszengő hadnagyokkal és az egyenruhát illetéktelenek is szívesen öltötték magukra. Közben az udvar időnyerés céljából békítési tárgyalásokat

rendez Jellasich és a magyar kormány között, a magyar kormány pedig biztosítja az uralkodót hűségéről. István nádort a király teljhatalommal ruhazza fel, majd az ellentétek kiegyenlítését János főhercegre bizza.

Mindez csak azt eredményezi, hogy az oszt-rák haderő időt nyer a szervezkedésre és a cseh ellen való eljárásra, az ország szélein gyülekező lázadó erők pedig szakadatlanul gyarapodnak. Végül a magyar veszedelem oly fokra hág, hogy az új országgyűlés megnyitása után július 11-én Kossuthnak lángoló és végveszélyt sejtető beszéd kíséretében kell a képviselőháztól rávennie arra, hogy megszavazza az ország védelmére szükséges katonaságot és ennek eltartására a szükséges pénz is.

A képviselőház fellángolása magával ragadja a lakosságot s újra megindul az önkéntesek jelentkezése.

Földváry Lajos őrnagy a pesti nemzetőrök közül az önkénteseket felhívja arra, hogy menjenek vele együtt az ellenségre. Július 15-én Kiss Ernő Écskán áll ellen a szerb felkelők támadásának, öfutamnál a szabadkai nemzetőrök vertek vissza egy ötszáz főből álló felkelő csapatot, Földvárt pedig Bechtold altábornagy veszi vissza a fölkelőktől.

Július 21-én Lopresti kezd hozzá egy szabad csapat toborzásához. Július 24-én István nádor hozzájárul a délvidéki rögtönítelő bíróságok felállításához.

Azonban az ellenállás nem egységes, a védekezés nem erélyes s voltaképpen csak akkor kerül komoly stádiumba, mikor Mészáros Lázár, a hadügyminiszter helyi szemléje után — Jellasich hadai betörnek Magyarországra.

Addig a magyar „vezető politikusok” még azzal is áltatják magukat, hogy az ország a — Habsburg-dinasztia új bázisa is lehet s július 30-án maga Kossuth is így nyilatkozik még:

„Hozza Isten közénk öfelségét!”

Ebben a lehetetlen helyzetben — amelynek példátlan kiegyenlítettenséget a képviselőház magatartása az ujoncozási törvény tárgyalása körül csak ezerszeresen aláhúzza — nem napok, hanem hetek és hónapok múlnak el kihasználatlanul az ellenség — javára. A nemzet vezetői egyáltalán nem ébrednek a helyzet veszedelmességének tudatára, hanem úgy hagyják folyni a dolgokat, hogy a reakció minden tehetetlensége mellett is összeszedhette magát, a szabadság ellen minden elképzelhető erejét felvonultathatta s végeredményben meg is fojthatta a magyar szabadságot.

Hogy ezzel szemben a szabadságnak mekkora volt az ereje, azt viszont az mutatja, hogy a mindenképp elfecsérelt hónapok és egy csomó heytelenül vezetett hadműveleteknek dacára is majdnem kétszer sikerült megtörni a reakció katonai erejét. A magyar szabadságharcnak néhány tragikus vétséget kellett elkövetnie, amikor végül — száz évvel ezelőtt — mégis elbukott.

Későbbiekben figyelemmel fogjuk kísérni ennek a tragikumában is dicsőséges küzdelemnek a kifejlődését.